

ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАКРІПЛЕННЯ ПІДСТАВ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ

Бутенко Віктор Борисович,
*здобувач кафедри кримінального процесу
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
перший заступник керівника
Луганської місцевої прокуратури № 2 Луганської області*

The relevance of the study is due to the growing requirements for ensuring the implementation of the principle of the rule of law in criminal proceedings in general and when applying the institution of measures in particular. The above constitutional law corresponds to Art. 1 of the Universal Declaration of Human Rights, which states that “all people are born free and equal in dignity and rights,” and in Art. 13 of the Declaration states that “everyone has the right to move freely and choose his place of residence within the borders of each country.”

Keywords: precautionary measures, types of preventive measures, measures for providing criminal proceedings, pre-trial investigation, judicial proceedings.

Актуальность исследования обусловлена растущими требованиями к обеспечению реализации принципа верховенства права в уголовном судопроизводстве в общем и при применении института мер в частности. Приведенное выше конституционное право соответствует ст. 1 Всеобщей декларации прав человека, в которой указано, что «все люди рождаются свободными и равными в своем достоинстве и правах», а в ст. 13 Декларации указано, что «каждый человек имеет право свободно передвигаться и выбирать себе место жительства в пределах каждой страны».

Ключевые слова: меры предосторожности, виды мер, меры обеспечения уголовного производства, досудебное расследование, судебное производство.

Запобіжні заходи – це заходи забезпечення кримінального провадження, застосування яких супроводжується обмеженням конституційних прав і свобод осіб, які підозрюються (обвинувачуються) у вчиненні кримінальних правопорушень [2, с. 452].

Перейдемо до з'ясування терміну «підстава запобіжного заходу» у кримінальному процесі. В академічному тлумачному словнику української мови, термін «підстава» визначається як «те головне, на чому базується, ґрунтується що-небудь; те, чим пояснюються, виправдовуються вчинки, поведінка і т. ін. кого-небудь; на підставі чого, виходячи з чого-небудь, спираючись на щось» [3].

Зазначимо, що у науці кримінального процесу немає єдності думок щодо поняття «підстава запобіжного заходу» та їх переліку.

У Листі Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 4 квітня 2013 р. № 511-550/0/4-13 зазначається, що слідчому судді, суду варто враховувати, що рішення про застосування одного з видів запобіжних заходів, який обмежує права й свободи підозрюваного, обвинуваченого, має відповідати характеру певного суспільного інтересу (визначеним у КПК України конкретним підставам і меті), що, незважаючи на презумпцію невинуватості, превалює над принципом поваги до свободи особистості [4].

Відповідно до Кримінально процесуального кодексу України (далі - КПК України) у ч. 3 ст. 132 закріплено основні підстави для застосування таких заходів примусу, оцінку яким зобов'язаний давати слідчий суддя в межах своїх повноважень щодо встановлення законності, виправданості та співмірності вказаних дій із характером протиправних дій, на нейтралізацію яких вони спрямовуються. Зазначимо, що новий КПК України вводить ієрархію запобіжних заходів у кримінальному процесі. Це впливає з аналізу ч. 3 ст. 176 КПК України, яка передбачає, що найбільш м'яким запобіжним заходом є особисте зобов'язання, а найбільш суворим – тримання під вартою. Тобто, за ієрархією запобіжні заходи у кримінальному провадженні побудовані наступним чином: 1) особисте зобов'язання; 2) особиста порука; 3) застава; 4) домашній арешт; 5) затримання підозрюваного. Це нововведення в свою чергу має велику практичну цінність, оскільки за новим КПК України слідчий або прокурор зобов'язані доводити суду обґрунтованість застосування обраного запобіжного заходу та неможливість застосування більш м'якого запобіжного заходу. Так, згідно цієї ж ч. 3 ст. 176 КПК України слідчий суддя, суд

відмовляє у застосуванні запобіжного заходу, якщо слідчий, прокурор не доведе, що встановлені під час розгляду клопотання про застосування запобіжних заходів обставини, є достатніми для переконання, що жоден із більш м'яких запобіжних заходів, передбачених частиною першою цієї статті, не може запобігти доведеним під час розгляду ризику або ризикам.

Як цілком справедливо зазначає В. І. Фаринник, рішення про обрання запобіжного заходу – дуже серйозний і відповідальний крок, адже будь-який запобіжний захід завжди пов'язаний з обмеженням особистої свободи людини, тому може застосовуватись лише за наявності дійсної на те необхідності, за вказаними в законі підставами й із додержанням визначеного процесуального порядку. При цьому в основі рішення про застосування того чи іншого запобіжного заходу завжди повинна лежати сукупність конкретних доказів, які свідчать про необхідність попередження неналежної поведінки підозрюваного чи обвинуваченого [5, с. 4]. Отже, першочергово слідчий суддя оцінює наявність обґрунтованої підозри щодо вчинення кримінального правопорушення такого ступеня тяжкості, що може бути підставою для застосування заходів забезпечення кримінального провадження. Також визначається виправданість застосування дій такого ступеня втручання в права й свободи особи, про який ідеться в клопотанні слідчого, прокурора, з урахуванням відповідності потребам досудового розслідування та можливості виконати завдання, саме щодо якого звертається з клопотанням слідчий, прокурор. Не варто забувати про те, що слідчий суддя у своїй роботі керується оціночним фактором сприйняття обставин справи, тому обов'язок доведення існування законних причин і підстав для застосування заходів забезпечення кримінального провадження КПК України покладає на слідчого, прокурора, який звертається з відповідним клопотанням. Тому можна стверджувати, що саме проблема необґрунтованості й недоведеності вимоги, заявленої в клопотанні, свідчить про велику різницю в кількості поданих і задоволених клопотань [6, с. 267].

У цьому контексті необхідно зупинитись на дослідженні та оцінюванні слідчим суддею тих фактичних даних, які в сукупності складають так звану обґрунтовану підозру. Національне законодав-

ство не містить роз'яснень такого характеру, тому варто звернутись до практики ЄСПЛ, який у рішенні в справі «Нечипорук і Йонкало проти України» від 21 квітня 2011 р. встановив значення терміна «обґрунтована підозра» як таке, за якого існують факти чи інформація, що можуть переконати об'єктивного спостерігача в тому, що особа, про яку йдеться, могла вчинити правопорушення [7]. Інший аргумент на користь застосування цього поняття міститься в рішенні ЄСПЛ у справі «Мюррей проти Сполученого Королівства», у якому викладено, що мета затримання для допиту полягає в сприянні розслідуванню злочину через підтвердження або спростування підозр, які стали підставою для затримання [8].

Отже, лише комплексне застосування передбачених КПК України підстав щодо застосування запобіжних заходів здатне об'єктивно посприяти у прийнятті процесуального рішення та забезпечити гарантії прав та свобод особи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Загальна декларація прав людини. URL: [URL: zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_015](http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_015).
2. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2-х т. Т. 1. / Бандурка О. М., Блажівський Є. М., Бурдоль Є. П. та ін.; за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, А. В. Портнова. Х.: Право, 2012. 768 с.
3. Академічний тлумачний словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/s/sutnistj>.
4. Лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 4 квітня 2013 р. № 511-550/0/4-13. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0511740-13>.
5. Фаринник В.І. Особливості застосування за- побіжних заходів у кримінальному провадженні. *Юридичний вісник України*. 2012. № 38. С. 4.
6. Бондюк А. Практика вирішення питання про застосування заходів забезпечення кримінального провадження в розрізі процесуальної функції слідчого судді. *Підприємництво, господарство і право*. № 2. 2017. С. 265–268.
7. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Нечипорук і Йонкало проти України» від 21 квітня 2011 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/974_683.

8. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Мюррей проти Сполученого Королівства» від 28 жовтня 1994 р. № 300-А. URL: http://litigation.by/files/echr/ECHR_Murray_v_Royaume_Uni_28_10_1994.pdf.

9. Погорецький М.А. Обґрунтування рішень про застосування примусових заходів у кримінальних справах про організовану злочинність. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2007. Вип. 15. С. 3–14. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/boz_2007_15_1.pdf

ДЕЯКІ МІРКУВАННЯ ЩОДО ЗМІСТОВОГО НАПОВНЕННЯ КАТЕГОРІЇ «БЮДЖЕТ» У ПРАВОВОМУ СЕНСІ

Чинчин Олена Вікторівна,
*здобувач кафедри адміністративного та
господарського права Запорізького
національного університету*

The concept of budget in the legal sphere is investigated. It is emphasized that the definition of the budget as a legal category should have two main features: the budget envisages a financial plan of a centralized public funds fund; such plan must be approved by the relevant representative bodies of public education.

Keywords: budget; cash; financial plan; National budget; local budgets.

Исследовано понятие бюджета в правовой сфере. Подчеркнуто, что определение бюджета как правовой категории должна содержать два главных признака: бюджет предусматривает финансовый план централизованного фонда денежных средств публичного образования; такой план должен быть утвержден соответствующими представительными органами публичного образования.

Ключевые слова: бюджет; денежные средства; финансовый план; государственный бюджет; местные бюджеты.

Категорія «бюджет» є однією з базових у царині регулювання відносин, пов'язаних з акумулюванням, розподілом та використанням публічних грошових коштів, тобто тих, власниками яких є дер-